Fimmtudaginn 7. nóvember 1996.

Nr. 378/1995. **Hreinn Sigfússon**
(Arnmundur Backman hrl.)
gegn
SR-mjöli hf.
(Jónas A. Aðalsteinsson hrl.)

Vinnusamningur.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Garðar Gíslason, Gunnlaugur Claessen og Markús Sigurbjörnsson.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 15. nóvember 1995 að fengnu áfrýjunarleyfi 20. október 1995. Hann krefst þess, að stefndi greiði sér 169.838 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. janúar 1994 til greiðsludags og málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar hins áfrýjaða dóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Áfrýjandi reisir kröfur sínar einkum á því, að lög nr. 19/1979 um rétt verkafólks til uppsagnarfrests frá störfum og til launa vegna sjúkdóms- og slysaforfalla nái ekki til tímabundinna ráðningarsamninga. Ekkert í lögum nr. 19/1979 eða lögskýringargögnum þeirra styður þessa lögskýringu áfrýjanda, og bendir ekkert til, að sá hafi átt að vera tilgangur laganna. Með þessari athugasemd og með vísan til forsendna hins áfrýjaða dóms að öðru leyti verður hann staðfestur.

Rétt er, að hvor aðila beri sinn málskostnað fyrir Hæstarétti.

D ó m s o r ð :

Hinn áfrýjaði dómur á að vera óraskaður.

Málskostnaður fyrir Hæstarétti fellur niður.

Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur 13. júlí 1995.

Mál þetta, sem dómtekið var 27. júní sl., er höfðað fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur af Hreini Sigfússyni, kt. 191047-7969, Aðalbraut 7, Raufarhöfn, á hendur SR-mjöli hf., kt. 560793-2279, Vetrarbraut 12, Siglufirði, með áritun um viðtöku samrits stefnu, dags. 1. mars 1995, sbr. b-lið 3. mgr. 83. gr. laga nr. 91/1991.

Endanlegar dómkröfur stefnanda eru, að stefnda verði gert að greiða skuld vegna launa og orlofs, að fjárhæð 169.838 kr., með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. janúar 1994 til greiðsludags. Þá krefst stefnandi málskostnaðar að mati dómsins með álagi, er nemi virðisaukaskatti, úr hendi stefnda.

Dómkröfur stefnda eru, að hann verði sýknaður af öllum kröfum stefnanda. Þá er krafist málskostnaðar að mati dómsins.

Með samningi 1. ágúst 1993 réð stefndi stefnanda til starfa í loðnuverksmiðju á Raufarhöfn. Ráðningartími var ákveðinn frá 1. ágúst 1993 til 31. desember 1993. Tilgreint er, að stefndi sé ráðinn samkvæmt kjarasamningum „VSÍ og ASN/VKM Rauf. um loðnuvinnslu og aðalkjarasamningi VSÍ og ASÍ ásamt gildandi lögum". Tekið er m. a. fram undir fyrirsögninni Áunnin persónubundin réttindi við upphaf samningstímabilsins, að starfsaldur stefnda í „greininni" sé tólf og hálft ár og um uppsagnarfrest fari samkvæmt kjarasamningi.

Í málinu hefur ágreiningslaust verið lagt til grundvallar launabókhald stefnda, sbr. dskj. nr. 25, þar sem segir m. a.:

„Laun m. v. dagvinnutaxta m. orlofi:

21. 9.–24. 9.	Við upphreinsun	kr.	12.504
27. 9.–29. 9.	Í bræðslu	–	9.378

Á tímabilinu 20. 9. – 30. 9. er aðeins einn virkur dagur, sem Hreinn vann ekki, þ. e. 30. 9.

11. 10.–15. 10.	Námskeið (32 klst.)	kr.	12.504

Í október og nóvember vann Hreinn ekkert hjá SR-mjöli hf. fyrir utan námskeið, sem hann fór á, og var á launum hjá SR-mjöli hf.

		Kr.	5.300 desemberuppbót
14. 12.–17. 12.	Í bræðslu	–	12.504
20. 12.–21. 12.	Vaktafrí (m.v. dv-taxta)	–	6.252
24. 12.	Greiddur ½ aðfangad.	–	1.563
31. 12.	Greiddur ½ gamlársd.	–	1.563"

Með bréfi 8. febrúar 1994 tilkynnti Lögmannsstofa Arnmundar Backman sf. stefnda eftirfarandi: „Til mín hefur leitað Verkamannasamband Íslands vegna Verkalýðsfélags Raufarhafnar f. h. starfsmanna, sem gerðu tímabundinn ráðningarsamning við fyrirtækið frá 1. ágúst 1993 til 31. desember 1993. Nöfn þeirra fylgja með í ljósriti. Þeir gera kröfu til launa frá tímabilinu 21. september til 31. desember, sem er alls 72 dagar að jafnaði, en nokkrir hafa þó unnið einhverja daga á tímabilinu, sem launakrafan nær til, og eru þeir dagar sérstaklega dregnir frá upphæðinni og launakröfur því

misjafnar. Ástæða kröfunnar er sú, að þeir gerðu, eins og áður segir, tímabundinn ráðningarsamning við fyrirtækið, og þar með verður að telja, að þeir séu á ábyrgð fyrirtækisins, meðan ráðningarsamningurinn er í gildi, þ. e. a. s., þegar um tímabundinn ráðningarsamning er að ræða, hafi fyrirtækið ekki heimild til þess að beita heimildum til þess að senda fólk í launalaust frí, þegar um hráefnisbrest er að ræða. Tímabundnir ráðningarsamningar eru annars eðlis en ótímabundnir með uppsagnarfresti. Enda kemur það glögglega í ljós á afgreiðslu Atvinnuleysistryggingasjóðs, sbr. meðfylgjandi, að bótaréttur er ekki fyrir hendi, þegar um er að ræða tímabundna samninga. Lögin nr. 19/1979 byggja enda á ótímabundnum samningum. Uppsagnarfrestur tilheyrir aðeins þeirri gerð ráðningarsamninga.

...

Hér með er skorað á yður að greiða skuld þessa eða semja um hana innan 14 daga frá dagsetningu þessa bréfs.

... .“

Erindi lögmannsstofunnar svaraði Vinnuveitendasamband Íslands með bréfi 12. apríl 1994, en þar segir: „SR-mjöl hf. hefur falið Vinnuveitendasambandi Íslands að svara bréfi yðar frá 8. febrúar 1994, þar sem krafist er greiðslu launa til tímabundið ráðinna starfsmanna fyrirtækisins á Raufarhöfn.

Fyrrgreindir starfsmenn voru felldir af launaskrá sökum hráefnisskorts með heimild í 3. gr. laga nr. 19/1979, og bar vinnuveitanda þeirra því ekki að greiða þeim laun þann tíma, sem vinna féll niður af þeim sökum. Engu breytir í því sambandi, þó að viðkomandi starfsmenn hafi verið ráðnir tímabundið samkvæmt skriflegum ráðningarsamningum, eins og kjarasamningar gera ráð fyrir. Engin rök eru til þess að líta svo á, að tímabundnir ráðningarsamningar séu annars eðlis, hvað þetta varðar, en ótímabundnir samningar og veiti starfsmönnum þannig betri rétt. Hvorki orðalag né tilgangur laganna gefur tilefni til slíkrar niðurstöðu [...].

Vegna tilvísunar yðar til afstöðu Atvinnuleysistryggingasjóðs er rétt að ítreka, að Atvinnuleysistryggingasjóður á ekki úrskurðarvald um túlkun á ráðningarsamningum starfsmanna og greiðsluskyldu vinnuveitanda.

Með vísan til þessa er kröfunni hafnað.“

Í 3. gr. laga um rétt verkafólks til uppsagnarfrests frá störfum og til launa vegna sjúkdóms- og slysaforfalla nr. 19 frá 1. maí 1979 segir: Nú fellur niður atvinna hjá atvinnurekanda, svo sem vegna þess, að hráefni er ekki fyrir hendi hjá fiskiðjuveri, upp- og útskipunarvinna er ekki fyrir hendi hjá skipaafgreiðslu, fyrirtæki verður fyrir ófyrirsjáanlegu áfalli, svo sem vegna bruna eða skiptapa, og verður atvinnurekanda þá eigi gert að greiða bætur

til launþega sinna, þó að vinna þeirra nemi eigi 130 klukkustundum á mánuði, enda missa launþegar þá eigi uppsagnarrétt sinn, meðan slíkt ástand varir.

Nú hefur verkamaður misst atvinnu sína af ofangreindum ástæðum og honum býðst annað starf, sem hann óskar að taka, og er hann þá ekki bundinn af ákvæðum 5. málsgr. 1. gr. um uppsagnarfrest, enda tilkynni hann strax atvinnurekandanum, ef hann ræður sig hjá öðrum til frambúðar. En 5. málsgr. 1. gr. laganna er svolátandi: Launþega, sem rétt á til uppsagnarfrests samkvæmt þessari grein, skal skylt að tilkynna með sama fyrirvara, ef hann óskar að hætta störfum hjá atvinnurekanda sínum.

Því er fram haldið af hálfu stefnanda, að stefnda hafi ekki verið heimilt að beita úrræðum skv. 3. gr. laga nr. 19/1979 til þess að fella starfsmenn sína af launaskrá.

Stefnandi telur, að samkvæmt 1. gr. laga nr. 19/1979 öðlist verkafólk rétt til uppsagnarfrests í samræmi við starfstíma hjá atvinnurekanda. Almenna reglan sé sú, að verkafólk öðlist rétt til eins mánaðar uppsagnarfrests eftir eins árs starf og allt að þriggja mánaða uppsagnarfresti eftir fimm ára starf hjá sama atvinnurekanda, en 3. gr. laganna mæli fyrir um sérstaka heimild til að taka verkafólk af launum án fyrirvara, sem stefndi byggi á í þessu máli.

Stefnandi kveður af efni laga nr. 19/1979 mega ráða, að þau fjalli einkum um lágmarksuppsagnarfrest þeirra launþega, sem ráðnir séu ótímabundinni ráðningu; umrædd 3. gr. laganna hvíli á þeirri grundvallarreglu, að atvinnurekandi geti fellt niður vinnu og launagreiðslur fyrirvaralaust vegna ófyrirsjáanlegra ytri atvika (force majeure), en við þær aðstæður haldi verkafólk eftir sem áður uppsagnarfresti sínum, ef það kjósi það, en sé óbundið af uppsagnarfresti, ef það velji að leita í önnur störf, og þá laust allra mála. Ráðningar telur stefnandi hins vegar geta verið með öðrum hætti en ótímabundnar; þannig hafi stefndi ráðið stefnanda tímabundinni ráðningu, eins og þekkt sé af öðrum sviðum íslensks vinnumarkaðar, að tíðkað sé.

Efni laga nr. 19/1979 telur stefnandi á engan hátt varða efni ráðningarsamninga, sem séu tímabundnir; verði 3. gr. laganna því ekki beitt, þegar um slíka samninga sé að ræða, en aftur á móti komi meginreglur samningaréttar til greina í þessu sambandi. Á ótímabundnum og tímabundnum ráðningarsamningum, eins og um er að tefla í þessu máli, telur stefnandi grundvallarmun; ótímabundnir ráðningarsamningar séu þess eðlis, að hvor aðili samningsins um sig geti sagt honum upp með lögmætum fyrirvara, og við eðlilegar kringumstæður falli þessir samningar ekki úr gildi nema fyrir uppsögn. Samningur aðila þessa dómsmáls hafi hins vegar fallið niður að

samningstíma loknum án sérstakrar tilkynningar samningsaðila, og hafi allar skyldur samkvæmt honum gilt til þess tíma.

Með hinum tímabundna ráðningarsamningi kveðst stefnandi hafa bundið starfskrafta sína stefnda og hafi því ekki bótalaust getað losað sig frá þeirri skyldu, sem í ráðningunni fólst, fyrr en að samningstíma loknum; á móti hafi hann tryggt sér örugga vinnu, á meðan samningurinn var í gildi, og laun fyrir hana. Hann kveður sér þess vegna ekki vera skylt að þola, að greiðslur vinnulauna væru felldar niður samkvæmt 3. gr. laga nr. 19/1979.

Það, sem skýrast sýni að mati stefnanda, að hann þurfi ekki að sæta launaskerðingu skv. 3. gr. laga nr. 19/1979, kveður hann vera það, að hann eigi ekki rétt til atvinnuleysisbóta. Sökum hins tímabundna samnings telur stefnandi réttarstöðuna vera með þeim hætti, að aðstaðan falli ekki að 2. mgr. 3. gr. laga nr. 19/1979, þar sem ekki sé um neinn uppsagnarfrest að ræða, þegar um tímabundinn ráðningarsamning sé að tefla; lagaákvæði þetta feli í sér eitt grundvallarskilyrðanna fyrir rétti til atvinnuleysisbóta, sem sé, að starfsmaður sé leystur undan vinnuréttarsambandi og geti horfið að öðrum störfum, ef þau bjóðist. Rétt til atvinnuleysisbóta kveður stefnandi byggjast á þeim grundvelli, að atvinnulausir taki störf, sem bjóðist fyrir tilstilli vinnumiðlunar, sbr. lög nr. 64/1981 um atvinnuleysistryggingar, en afstaða Atvinnuleysistryggingasjóðs, að stefnandi eigi ekki rétt á atvinnuleysisbótum, liggur fyrir á dskj. nr. 7. Þetta sjónarmið telur stefnandi í fullu samræmi við túlkun sína á ákvæðum 3. gr. laga nr. 19/1979, auk þess sem hún undirstriki þann grundvallarmun, sem sé á ótímabundnum og tímabundnum ráðningarsamningum.

Stefnandi telur þá skoðun stefnda, að engu skipti, hvort samningur sé tímabundinn eða ótímabundinn í sambandi við túlkun á ákv. 3. gr. laga nr. 19/1979, fái ekki staðist, þar sem sú skoðun sé í mótsögn við ákvæði 2. mgr. 3. greinar og annarra ákvæða laganna, en þau lúti einkanlega að rétti verkafólks til uppsagnarfrests, þ. e. verkafólks, sem ráðið sé ótímabundið og hafi unnið ákveðinn tíma, eins og 1. gr. laganna kveði á um. Raunar kveður stefnandi þessa afstöðu stefnda hafa í för með sér viðurhlutamikla skerðingu á réttindum stefnanda, þar eð stefnandi hafi verið bundinn við tímabundinn ráðningarsamning aðila til 31. desember án tryggra launa og án atvinnuleysisbóta. Á hinn bóginn hafi stefndi með þessari óréttmætu afstöðu að mati stefnanda ætlað sér tryggt vinnuafl til að ganga að án tilsvarandi kostnaðar fyrir sig, hvenær á tímabilinu sem honum hentaði.

Stefndi reisir sýknukröfu sína á því, að sér hafi verið heimilt að fella niður launagreiðslur til stefnanda með stoð í 3. gr. laga nr. 19/1979, en skilyrðum þeirrar lagagreinar hafi verið fullnægt, þar sem hráefni hafi ekki verið

til vinnslu í verksmiðjunni; hafi hann þá verið undanþeginn skyldu til að greiða laun þann tíma, sem það ástand stóð yfir, án þess að aðrar breytingar yrðu á ráðningarsambandi aðila. Stefndi telur, að lögin hafi með öðrum orðum þau áhrif, að ráðningarsamningurinn verði óvirkur að þessu leyti, án þess að reyni á þær reglur, sem gildi um slit hans; þannig gildi sömu reglur í þessu falli um ótímabundnar og tímabundnar ráðningar. Stefndi kveður það hvergi koma fram í texta laganna né þeim skýringum, sem fylgdu frumvarpi að lögum, að það hafi verið tilgangur löggjafans að binda heimild atvinnurekenda til að fella launþega af launaskrá skv. 3. gr. laganna einvörðungu við þá launþega, sem ráðnir væru með uppsagnarfresti, enda hefði slíkt haft í för með óeðlilega mismunun launþega á grundvelli ráðningarforms.

Hvort ráðningarsamningur er tímabundinn eða ótímabundinn, telur stefndi, að varði endi samnings, en ekki efni hans, s. s. kauptryggingu og önnur ráðningarkjör.

Stefndi kveðst einnig vísa til þess, að samkvæmt beinu ákvæði í ráðningarsamningi aðila fari um ráðningarkjör stefnanda samkvæmt kjarasamningum og gildandi lögum, þ. m. t. 3. gr. laga nr. 19/1979. Hann mótmælir því að hafa með ráðningarsamningnum við stefnanda firrt sig rétti til að fella stefnanda af launaskrá sökum hráefnisskorts.

Þá bendir stefndi á það máli sínu til stuðnings, að samkvæmt 16. kafla kjarasamninga VMSÍ, sem fjalla um kauptryggingu verkamanna í fiskiðnaði, getur kauptryggingarsamningur bæði verið tímabundinn og til ótiltekins tíma, en réttur til gerðar slíks samnings komi til greina eftir tveggja mánaða starf óháð ráðningarformi; launagreiðslur til starfsmanna verði þannig felldar niður með stoð í 3. gr. laga nr. 19/1979 að fullnægðum skilyrðum 16.7.1. gr. kjarasamningsins um tilkynningarfrest án tillits til þess, hvort ráðning er tímabundin eða til ótiltekins tíma.

Stefndi lítur svo á, að almennar reglur gildi áfram um lok ráðningar, þó að starfsmenn séu felldir af launaskrá, en frá þessum reglum séu hins vegar gerð frávik skv. 2. mgr. 3. gr. laga nr. 19/1979, þannig, að starfsmenn séu óbundnir af ráðningarsamningi sínum, bjóðist þeim annað starf á tímabili vinnslustöðvunar, hvort sem ráðningin er með uppsagnarfresti eða til tiltekins tíma.

Stefndi telur, að stefnandi hafi verið á vinnumarkaði í skilningi 16. gr. laga nr. 93/1993 um atvinnuleysistryggingar, og hafi hann því verið jafnsettur öðrum starfsmönnum, sem gert var að þola niðurfellingu launa við hráefnisskort. Hann telur, að afstaða Atvinnuleysistryggingasjóðs hafi engin áhrif í máli þessu, enda sé sjóðurinn ekki úrskurðaraðili um greiðsluskyldu stefnda.

Niðurstaða.

Stefnandi heldur því fram, að tímabundin ráðning sín hafi leitt til þess, að hann hafi ekki haft sama rétt og aðrir verkamenn, sem misst höfðu atvinnu sína, vegna þess að hráefni var ekki hjá stefnda, til að taka öðru starfi, sem hugsanlega byðist og hann óskaði að taka, sbr. 2. mgr. 3. gr. laga nr. 19/1979. Ekki liggur fyrir í málinu, að á þetta hafi reynt, og getur ákvörðun stjórnar Atvinnuleysistryggingasjóðs, sem starfar samkvæmt lögum um atvinnuleysistryggingar nr. 93 frá 30. júní 1993, ekki haft úrslitaáhrif í þeim efnum. Hins vegar hefur af hálfu stefnda verið lýst yfir, að starfsmenn hans séu óbundnir af ráðningarsamningi, bjóðist þeim annað starf á tímabili vinnslustöðvunar vegna hráefnisskorts, hvort sem ráðning þeirra er bundin af uppsagnarfresti eða við tiltekinn tíma, enda beri að skýra ákv. 2. mgr. 3. gr. laga nr. 19/1979 þannig.

Í lögum nr. 19/1979 er ekki að finna, að neinn munur sé gerður sérstaklega á réttarstöðu verkafólks, sem er ráðið tímabundið, og þess, sem ráðið er ótímabundið. Lögunum er ætlað að veita verkafólki ákveðinn lágmarksrétt til uppsagnarfrests frá störfum og til launa vegna sjúkdóms- og slysaforfalla. Ákvæði 3. gr. laganna hefur hins vegar að markmiði að milda áhrif óstöðugleika atvinnulífsins fyrir atvinnurekendur, sem þeir sjálfir ráða ekki við, vera heimild atvinnurekanda til að greiða ekki laun til launþega sinna, ef vinna fellur niður, „svo sem vegna þess, að hráefni er ekki fyrir hendi".

Af þessum ástæðum eru dómkröfur stefnanda ekki teknar til greina, og verður stefndi sýknaður.

Eftir atvikum er rétt, að málskostnaður falli niður.

Páll Þorsteinsson héraðsdómari kvað upp dóminn.

Dómsorð:

Stefndi, SR-mjöl hf., skal vera sýkn af kröfum stefnanda, Hreins Sigfússonar.

Málskostnaður fellur niður.